

Розділ 4. ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГА У СУЧАСНІЙ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ

УДК 371.214:37.03

©2012

Безкоровайна О.В.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ ШКОЛЯРІВ РАНЬОГО ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Феномен самоствердження особистості довгий час розглядався як філософська проблема і лише в ХХ ст. практично повністю перейшов з відання філософії у відання конкретної науки, перш за все – психології, і сформувався як науково-теоретична проблема.

Теоретичну основу дослідження складають *філософські концепції* самоствердження людини (Песталоцці, А.Дістерверг, Г.Сковорода, Д.Леонтьєв, М.Цибра, Е.Фромм). Проблему філософсько-культурологічного підходу щодо розуміння культури особистісного самоствердження розглядають сучасні науковці С.Артановський, В.Вернадський, І.Відт, І.Зязюн, Л.Каган, Л.Кертман, П.Козловський, В.Кремень, В.Луговий, М.Мамардашвілі, В.Оконь, О.Пелипенко, Т.Стефаненко, В.Табачковський, М.Херсцковіц, А.Швейцер.

Аналіз психологічних особливостей феномена “самоствердження” зроблено на основі теорії самореалізації К.Хорні, Г.Олпорта, концепції самоактуалізації А.Маслоу, теорії “Я” К.Роджерса, самореалізації як “мотива людської життєдіяльності” С.Рубінштейна, самореалізації “як активної участі в різних сферах життєдіяльності” М.Гінзбурга.

У сучасних умовах, як ніколи раніше, створюються більш широкі можливості для розвитку сучасних теоретичних і практичних підходів з проблем виховання культури особистісного самоствердження в учнівській молоді до здійснення їх відповідно до потреб розвитку держави і світового співтовариства.

У педагогічному аспекті проблема самоствердження недостатньо розроблена як самостійна галузь дослідження. Проблема самоствердження особистості учня в загальноосвітній школі розглядалась лише частково в ході визначення окремих особистісних якостей, причин девіантної поведінки, але частіше за все у зв'язку з дослідженням самореалізації, самосвідомості, самооцінки тощо.

Методологічним підґрунтям дослідження є взаємопов'язані між собою різні класифікації освітніх парадигм, серед яких провідною є *особистісно орієнтована*, яка розглядається нами як розвивальна динамічно функціонуюча цілісна система, яка основана на принципі індивідуалізації, ідеях співпраці та співтворчості і забезпечує пізнання себе, формує особистісну позицію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... До уваги було взято теоретичні положення видатних педагогів К.Вентцеля, Д.Дьюї, Я.Корчака, М.Монтессорі, О.Нейла, Ж.Руссо, С.Френе, Р.Штейнера.

Своєрідним орієнтиром у розкритті досліджуваної проблеми стали праці Ш.Амонашвілі, А.Макаренка, Г.Сковороди, В.Сухомлинського, К.Ушинського та ін.

Теоретичне осмислення проблеми виховання культури особистісного самоствердження здійснювалося на основі концептуальних положень сучасної теорії виховання (І.Бех, Є.Бондаревська, М.Боришевський, О.Газман, О.Киричук, М.Красовицький, В.Луговий, О.Сухомлинська, О.Савченко, Г.Селевко, М.Сметанський, В.Сєріков, Р.Шакуров, І.Якиманська, М.Ярмаченко та ін.).

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у визначенні й обґрунтуванні особливостей авторської технології та ефективності діяльності вчителя у виховання в старших школярів культури особистісного самоствердження в умовах соціально-ціннісної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження... Самоствердження особистості являє собою складний процес, котрий пронизує всю її діяльність і сприяє досягненню поставлених цілей самовдосконалення. Передумовою самоствердження є усвідомлення людиною особистісного начала.

Забезпечення кожному школяреві можливості максимально розвинути своє особистісне начало в процесі соціально-ціннісної діяльності передбачає, на наш погляд, використання такої технології, котра забезпечила б його самоствердження.

У буквальному перекладі технологія – наука про майстерність: “*logos*” (грец.) – поняття, навчання; “*techne*” (грец.) – мистецтво, майстерність. У В.Далі: “Технологія – наука техніки. Техніка – мистецтво, знання, вміння, прийоми роботи і додаток їх до них” [4]. Аналіз сучасних досліджень дає можливість говорити, що *педагогічна технологія – це науково обґрунтована системна модель діяльності вчителя, яка містить опис алгоритму його дій з розв'язання певної навчально-виховної проблеми* [7, с.16].

Погляд на виховання і навчання як процеси технологічні, тобто такі, що відбуваються за правилами, особливостями технології, допомагає вчителю бути успішним. Про це свідчить досвід багатьох українських

педагогів, які визнані майстрами педагогічної праці (А.Макаренка, В.Сухомлинського, О.Захаренка, Ю.Львової, В.Шаталова, І.Фесенка, І.Гончаренка та ін.). Ці вчителі і вихователі дітей працювали і зараз працюють за авторськими технологіями, розробленими з урахуванням досягнень психолого-педагогічної науки і умов своєї праці. Саме технологічний підхід забезпечував і забезпечує їм високу ефективність навчання й виховання учнів. Тому можна стверджувати, що рівень професіоналізму вчителя сьогодні визначається і рівнем технологічності його діяльності.

Отже, педагогічна технологія функціонує "і як наука, котра досліджує найбільш раціональні шляхи навчання й виховання, і як система засобів, принципів і регуляторів, які застосовуються в навчанні й вихованні, і як реальний процес навчання й виховання" [7, с.16].

Нові технології можуть зробити пошук інформації менш залежним, таким, який порою не відзначається непогрішністю учителя, але ніяк не зменшує значущості міжособистісних стосунків, на яких будується будь-яке якісне навчання і виховання.

Оскільки технологія напряду пов'язана з діяльністю учителя і учня: засобами, методами, формами навчально-виховного процесу, то структуру педагогічної технології можна представити так: 1) *концептуальна основа*; 2) *зміст навчання і виховання*, котрий включає в себе цілі і зміст навчально-виховної роботи; 3) *технологічний процес* (організація та керування навчально-виховною діяльністю учнів за допомогою вчителя, діагностика навчально-виховного процесу).

У сучасній педагогіці, як відзначає Г.Селевко [8], ствердилося уявлення щодо єдності змістових і процесуальних компонентів освітньої системи: цілей, змісту, методів, форм і засобів навчання й виховання.

У процесі вдосконалення і варіацій педагогічних технологій їх компоненти проявляють "різну міру консервативності": частіше за все варіюються процесуальні аспекти навчання й виховання, а зміст змінюється лише за структурою, дозуванням, логікою. При цьому зміст освіти як сутнісна частина освітньої технології багато в чому визначає і її процесуальну частину, хоча кардинальні зміни методів тягнуть глибокі перетворення цілей, змісту і форм. Таким чином, процесуальна і змістова частина технології освіти адекватно відображують одна одну.

У наш час критеріями технологічності будь-якої педагогічної технології є такі методологічні вимоги:

1) *Концептуальність*: кожна педагогічна технологія повинна спиратися на певну наукову концепцію, яка обґрунтовує досягнення освітніх цілей з філософської, психологічної, дидактичної і соціальної точок зору. Керування дає можливість діагностувати цілепокладання і проектувати соціально-ціннісну діяльність учнів, коректувати її результати за допомогою варіювання засобами і методами навчання й виховання.

3) *Відтворюваність* має на увазі можливість відтворювання педагогічної технології іншими суб'єктами в однотипних освітніх закладах. Хоча одна й та ж технологія здійснюватиметься різними виконавцями, більш або менш добросовісно, точно за інструкцією або творчо, у цьому виконанні неминуче буде присутня особистісна компонента майстра, певна специфіка, але визначальною все ж таки буде компонента, котра характеризує закономірності засвоєння матеріалу, поведінку, склад і послідовність учинків та дій учнів. Звичайно, результати будуть різними, однак близькими до деякого середнього значення, характерного до даної технології. Таким чином, технологія буде лише опосередковуватися характеристиками особистості, а не визначатися [3, с.11].

4) *Ефективність*. Існуючи в сучасних конкурентних умовах, педагогічні технології повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту навчання і виховання.

Будь-яка сучасна педагогічна технологія являє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, поєднує традиції минулого досвіду та сучасного народженого демократизацією і гуманізацією суспільства, таких як: соціальні перетворення й нове педагогічне мислення, реалізація ідеї доцільності поведінки людини в умовах розвитку ноосфери як істоти природної, соціальної, активної; наука – педагогічна, психологічна, суспільні науки; передовий педагогічний досвід, перебудова системи освіти у систему виховання, в систему розвитку особистості; народна педагогіка (етнопедагогіка), формування потреби в засвоєнні цінностей національної і суспільної культури.

Виходячи з класифікації педагогічних технологій Г.Селевко, В.Безпалька, А.Нісімчука, О.Падалки, О.Шпака, представимо авторську модель технології виховання культури особистісного самоствердження школяра раннього юнацького віку в соціально-ціннісній діяльності, основу якої становлять такі положеннями:

- домінанта на самоствердження – установка на усвідомлене і цілеспрямоване поліпшення особистістю самої себе – може бути сформована на основі задоволення її природної потреби до самоствердження;
- на внутрішні мотиви і процеси самоствердження потрібно впливати за допомогою організації зовнішньої частини педагогічного процесу, включаючи в нього спеціальні цілі, зміст, методи і засоби;
- метою педагогічної діяльності вчителя і діяльності учня є розвиток здібностей особистості до самоствердження через самовизначення у навчанні й вихованні, самопоходання і самореалізація, самоаналіз досягнутого і того, що досягатиметься.

Класифікаційна характеристика

За рівнем застосування: загальнопедагогічна.

За філософською основою: гуманістична, бо визнає цінність дитини як особистості, її право на свободу, розвиток і прояв усіх здібностей. Особистість школяра як суб'єкта пріоритетного є метою освітньої системи, а не засобом.

За основним чинником розвитку: психогенна, оскільки результат розвитку дитини визначається, головним чином, нею самою, її попереднім досвідом, психологічними процесами самоствердження.

За концепцією засвоєння: асоціативно-рефлекторна + розвивальна.

Сучасний рівень усвідомлення проблем школи й учня постійно вимагає нових підходів до розуміння сутності виховної системи саморозвитку й самореалізації особистості, організаційно-педагогічних умов її становлення.

Слід розвивати в дитини прагнення й потребу усвідомити свою особистісну сутність, своє місце і призначення у виховному середовищі школи. Учень сьогодні повинен мати право і бути здатним на власну думку і творчу діяльність. Підвищення рівня розвитку особистісних якостей школяра як процесу освіти в його свідомості різних асоціацій – простих і складних, відбувається в результаті навчання і виховання за дотриманням певних для цього умов.

За орієнтацією на особистісні структури: морально-вольове самоуправління особистості – СУМ та формування ЗУН. Без регулювання особистості "зсередини" (самоуправління) неможлива ніяка зміна особистості: кожен крок в розвитку особистості – це її власний, свідомий або емоційний вибір.

За характером змісту: світська, загальноосвітня, гуманістична.

За організаційними формами: класно-урочна, групова, індивідуальна, диференційована, позаурочна.

За підходом до дитини: особистісно орієнтовна, суб'єкт-суб'єктивна співпраця.

За домінуючим методом: розвивальна, саморозвивальна.

За категорією вихованців, тих, хто виховується: масова, робота з обдарованими.

Акценти цілей

1. Створення умов для самоствердження особистості учня. Для того, щоб процеси самоствердження стали домінуючими в психічному розвитку, необхідна організація таких груп умов: усвідомлення особистістю цілей, завдань і можливостей свого розвитку і саморозвитку; участь особистості в самостійній і творчій соціально-ціннісній діяльності, певний досвід успіху і тренінг досягнень; адекватні стиль і методи зовнішніх впливів: умов навчання і виховання та укладу життєдіяльності; створення в учнів домінуючої установки на самоствердження.

2. Формування СКМ – самокерованих механізмів особистості і ЗРД – засобів розумових дій.

3. Формування в учнів цілісного світогляду.

К о н ц е п т у а л ь н і з а с а д и: особистість дитини та її інтереси перебувають у центрі освітнього процесу; цілі навчання і виховання проектуються спільно: учнями, батьками, вчителями; учень виступає суб'єктом свого розвитку; навчання і виховання спрямовані на розвиток здібностей особистості до самозміни.

Успішна реалізація процесу виховання культури особистісного самоствердження вимагає суворого врахування вікових особливостей старшого шкільного віку, рівня його психічного розвитку, вимог педагогічної доцільності та низки вихідних принципів.

Принцип реальності і послідовності передбачає щільну координацію цілей і напрямків виховання й навчання з об'єктивними тенденціями розвитку життя суспільства, розвиток в учнів якостей, які дозволяють їм успішно адаптуватися до труднощів і суперечностей сучасного життя.

Плануючи виховну роботу, вихователь повинен чітко уявляти собі, що він буде давати протягом року, що давав раніше і які якості будуть віднесені на майбутнє. Мірилом для встановлення такої послідовності повинна бути доступність моральних норм. Слід враховувати складність моральних норм (перш за все ступінь абстрактності) і наявність досвіду, знань, необхідних для засвоєння нової норми, можливість її широкого застосування в даному віці. Послідовність повинна враховуватися і всередині кожної групи якостей, в чергуванні окремих суттєвих ознак понять. Вона повинна виявлятися також у багаторазових переходах від досвіду до знань і, навпаки, від поняття – до дії. Але далеко не все, що доступно учням, що вони можуть засвоїти, слід їм давати. Доступність і педагогічна доцільність – це не одне і те ж саме.

Принцип особистісного підходу. Згідно із сучасним уявленням, його основними особливостями є: цінність особистості, яка полягає в самоцінності дитини; унікальності особистості, у визнанні індивідуальності кожної дитини; пріоритет особистісного розвитку, коли навчання й виховання виступають не як самоціль, а як засіб розвитку особистості кожного індивідууму; суб'єктність навчально-виховного процесу, орієнтація на внутрішню мотивацію навчання і виховання, свободу вибору дитиною сфер прикладання сил в організації шкільного життя.

Принцип педагогічної доцільності. При здійсненні продуманих і настійних педагогічних впливів можна нав'язати дітям складні поняття, витренувати шляхом багаторазових і наполегливих повторень позитивні дії в напрямку свого самоствердження. У цих випадках може бути досягнутий успішний приватний результат, можуть виникнути окремі позитивні погляди, позитивні звички. Але цей позитивний результат далеко не завжди буде

позитивним, якщо його оцінювати з точки зору загальної лінії саморозвитку, всього комплексу самовдосконалення.

Принцип гуманності, котрий передбачає: створення в школі атмосфери турботи щодо здоров'я і благополуччя, поваги, честі і достоїнства особистості дитини, педагога; формування людських взаємин на основі толерантності, доброзичливості, співпраці, взаємної допомоги, турботи і відповідальності.

Принцип демократичності, котрий передбачає: створення стосунків у колективі на основі взаємної поваги і свобод учителів, учнів, батьків; розроблення і впровадження в школі учнівського самоуправління; розвиток громадянської ініціативи, набуття практичного досвіду участі в сучасних демократичних процесах.

Принцип науковості, котрий передбачає: розвиток в учнів сучасного світогляду, розуміння місця й ролі людини в світі і в суспільстві; постійне оновлення змісту навчальних і виховних програм, посібників, введення в шкільний компонент сучасних предметів і курсів гуманітарного і природного циклу; створення ефективної системи науково-методичного інформування педагогів, постійного підвищення рівня їх наукової ерудиції і культури, професійної компетенції.

Принцип природовідповідності передбачає, що вона ґрунтується на науковому пізнанні взаємозв'язку природних і соціокультурних процесів; що учнів навчають і виховують згідно з їх статтю, віком, формують у них відповідальність за розвиток самих себе.

Додаткові гіпотези:

- процес самоствердження особистості школяра відбувається в процесі соціально-ціннісної діяльності;
- внутрішні процеси самоствердження моделюються діяльністю вчителя, яка включає спеціальні цілі, зміст, методи і засоби. Максимальні зміни в світогляді учня будуть відбуватися в тому випадку, якщо буде оптимізовано співвідношення між рівнем його розвитку і змістом навчально-виховного процесу.

Особливості змісту

Для усвідомлення дитиною шляхів свого самоствердження в неї повинне сформуватися уявлення про себе і про навколишній світ як про єдине ціле, тобто сформуватися цілісний світогляд. Цей процес відбувається всередині інформаційно-педагогічного поля. Учень, перебуваючи в центрі цього поля, створеного зусиллями всього педагогічного колективу, в атмосфері успіху і взаєморозуміння, формується як саморозвивальна особистість.

Ефективність виховання культури особистісного самоствердження визначається рівнем усвідомлення особистістю цілей і можливостей свого розвитку. Ціль – ідеальне уявлення результату, який має бути досягнутий у ході людської діяльності. Вона виконує важливу соціальну функцію: збуджує, мобілізує, спрямовує волю й енергію людини на реалізацію життєво важливих для неї дій, вчинків, поведінки, діяльності. Виступаючи як обдарована свідомістю діяльна суспільна особистість, людина керується близькими й далекими цілями, мотивами, які спрямовують і регулюють її дії та вчинки. Вона вибирає певні дії з величезної кількості можливих, підкорюючи їх певним мотивам, і тим самим свідомо організовує свою поведінку. Чим більше людина переконана у правильності вибору своїх дій, у правильності своєї поведінки, тим енергійніші її дії, організованіше поведінка.

Для цього в технології забезпечуються: усвідомлення учнем цілей свого особистісного розвитку; участь особистості в самостійній і творчій діяльності як найбільш ефективній формі самоствердження; адекватний стиль і методи зовнішніх впливів, устрій середовища життєдіяльності особистості школяра створюють оптимальні умови для його самоствердження.

Педагогами і психологами проводиться психолого-педагогічна діагностика учнів з подальшим складанням індивідуальної траєкторії їх розвитку.

Творча соціально-ціннісна діяльність – є центром і найбільш ефективною формою самоствердження особистості. Саме в цій діяльності, забарвленій індивідуальністю, реалізується позитивний потенціал особистості, закладений в її самості, тобто відбувається перетворення можливостей у конкретну здійснену реалізацію позитивної властивості. Вона організована на всіх етапах соціально-ціннісної діяльності старшокласника як задоволення його природної й соціально набутої потреби в самоствердженні: у навчанні, на спецкурсах, у позанавчальній, суспільній діяльності, участі в олімпіадах, наукових конференціях, конкурсах, змаганнях і т.д. Участь у роботі творчих груп, клубів, об'єднаннях, сформованих за інтересами, дає незамінний внесок у формування позитивної Я-концепції, переконує молоду людину в величезних можливостях її особистості, усвідомлення самоцінності свого "Я" (Я здібний, Я творю, Я вільний, Я потрібний), стимулює процеси самовдосконалення і самоконтролю.

СЕМ. Сфера естетики і моральності представлена як у навчальному плані (факультативний курс "Людина і суспільство"), так і в позаурочній творчій діяльності; загальнолюдськими цінностями.

Особливості методики

Основна мотивація: морально-вольова, пізнавальна.

Позиція учителя: діловий партнер, який знає більш високу істину.

Позиція учня: повноправний активний партнер.

Надзавданням приватних методик є формування в школярів доміанти (психологічної установки) на особистісний розвиток (самовдосконалення) через самоподолання учня у власній діяльності. Для вирішення цього завдання велике значення мають адекватні стиль і методи зовнішніх впливів, устрій життєдіяльності дитини. В умовах школи вони мають створюватися стосунками співпраці і співтворчості між суб'єктами навчання і виховання, а також методичною організацією навчально-виховного процесу.

Міжособистісні стосунки "учитель – учень" є суб'єкт-суб'єктними, бо визначаються гуманно-особистісним підходом. Опора на позитивне стимулювання (педагогіка успіху), партнерські стосунки співпраці створюють умови для самоствердження, орієнтують учня на виховання в собі позитивних творчих доміант поведінки.

Загальний методичний рівень навчально-виховного процесу визначається багатством і різноманітністю застосованих методик. Педагог, котрий працює творчо і продуктивно, в пошуках рішення освітньо-виховних завдань конструює та використовує власні, авторські та інноваційні.

Авторська технологія виховання культури особистісного самоствердження раннього юнацького віку в соціально-ціннісній діяльності представлена нами у вигляді рис. 1.

Вона виступає як спеціально організована у відповідності до поставлених завдань і методологічних підходів, сукупності традиційних та інноваційних форм і методів виховання, засобів і прийомів професійної взаємодії, яка включає особистісно орієнтований підхід; встановлення стосунків співпраці; створення ситуацій успіху з опорою на самостійність і творчий спосіб роботи школярів.

Характеристика основних складників (елементів) технології дає можливість побачити цілісну структуру процесу організації виховання культури самоствердження особистості раннього юнацького віку в соціально-ціннісній діяльності.

Вихідною складовою спроектованої нами технології є *особистісно орієнтований підхід*.

У своїй роботі ми виходимо з розуміння особистісно орієнтованого підходу як розвивальної динамічно функціонуючої цілісної системи, успішна реалізація якої: ґрунтується на ідеях співпраці; охоплює всі сторони навчально-виховної діяльності: цілепокладання, мотивацію, змістовно-процесуальну, контрольну-оцінювальну в їх взаємозв'язку; здійснюється за допомогою всебічного вивчення і врахування індивідуальних особливостей особистості (принцип індивідуалізації).

Усе вищесказане дозволяє зробити висновок, що до основних ідей особистісно орієнтованого підходу слід віднести такі: самоствердження, індивідуалізацію, суб'єктність, самоактуалізацію, вибір, свободу, творчість і успіх, довіру і педагогічну підтримку.

Співпраця є однією із важливих складових побудови технології виховання культури самоствердження особистості.

Саме стосунки співпраці найбільш ефективно сприяють самоствердженню особистості в навчально-виховному процесі і становленню активної життєвої позиції в цілому, оскільки категорія "співпраця" являє собою складну єдність: форми перспективного взаємозв'язку, ґрунтованого на взаєморозумінні і взаємопереживанні; засоби організації спільної діяльності, тобто "на рівних", що передбачає прояв самостійності, активності й організованості; форми взаємодії учасників навчально-виховного процесу, коли праця ґрунтується на взаємопідтримці і взаємодопомозі, тобто умінні учнів працювати разом як між собою, так і з учителем при об'єднанні зусиль і погодженості дій.

Співпраця не є самоціллю, а налагоджується для того, щоб людина набула знання і засоби діяльності, досвід спілкування і соціальної активності. Вона необхідна для того, щоб уміло трудитися у великому колективі у малій групі і, якщо потрібно, індивідуально. Її найважливішими ознаками є: *усвідомлення загальної цілі*, яке мобілізує учителя й учня: прагнення до її досягнення, взаємна зацікавленість у цьому, позитивна мотивація діяльності; *висока організація спільної навчальної праці* учасників навчально-виховного процесу, їх загальні зусилля; взаємна відповідальність за результати діяльності; *активно-позитивний, гуманістичний стиль взаємовідносин* учнів і педагогів при вирішенні завдань; взаємна довіра, доброзичливість, взаємодопомога при утрудненнях і невдачах. Цей стиль несумісний з авторитарним відчуженням між учнями і педагогом, перевагою прав у педагога та обов'язків в учнів; *взаємодія старшокласників одне з одним*, їх діалогове спілкування і відповідальність за результат справи.

Отже, співпраця мислиться не лише як допомога учню при вирішенні складних завдань, не лише як об'єднання зусиль педагогів і учнів, але й як самостійна колективна праця школярів, виконання завдань, котрі вимагають постійних або тимчасових контактів із шкільним середовищем. При такому розумінні співпраці мова йде щодо взаємодії, яка скріплена стосунками взаємного інтересу й довіри.

Ще одним елементом технології виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці є створення ситуації успіху. Ситуація успіху дарує атмосферу приязні та взаємодопомоги, упевненості і захищеності. Учитель повинен створити джерело внутрішніх сил дитини, джерело, яке дає енергію для подолання труднощів і формування бажання вчитися. Якщо вчитель робить учнів свідками своїх роздумів, якщо він показує рух своїх думок у вирішенні будь-яких поставлених проблем, якщо він підводить учня до тієї

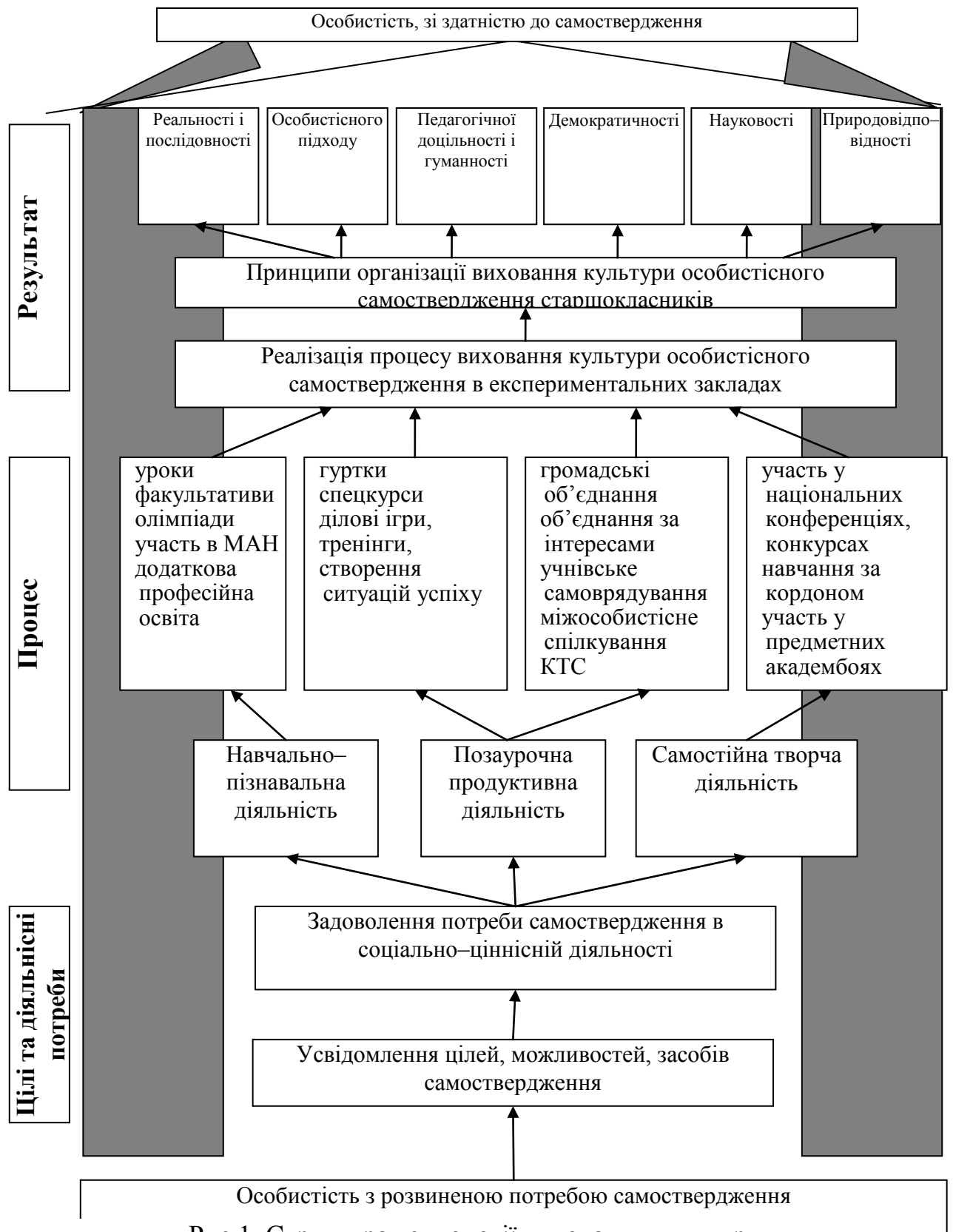

Рис.1. Структура технології виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці

межі, біля якої вони можуть зробити самостійний висновок та відчути радість від подібного "прозріння", значить, він створив ситуацію, в якій навіть інтелектуально пасивний учень може відчути себе творчою особистістю. Важливо шукати нові шляхи, навіть несподівані, суперечливі на перший погляд.

Особливе місце в системі складових технологій виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці посідають *контроль і оцінка діяльності* старшокласника. Важливе значення в розвитку оціночних ставлень старшокласників повинно надаватися розвиткові їхньої здатності до пізнання людей, уміння розуміти їх, співвідносити себе з іншими, правильно визначати стан і переживання інших за виразом обличчя, поведінкою, уміти знайти вчасно форми необхідної підтримки й допомоги. Тому велика увага повинна приділятися розвиткові у школярів уміння слухати, виявляти зацікавленість, розуміння, турботу, терпіння і підтримку, увагу, поважати і поділяти почуття інших.

Висновки... Таким чином, розглянута технологія виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці є продуктивною і дає можливість учителю всебічно сприяти розвитку інтелектуальних, морально-вольових, творчих потреб старшокласників. У сукупності розроблена технологія дозволяє: 1) здійснювати перехід від виховання до самовиховання; спонукає прагнення до керівництва собою, озброює вмінням робити це; 2) формує стійку мотивацію до учіння як життєво важливого, ціннісно-значущого процесу; 3) готує учнів до впевненого входження в доросле життя, до професійного і життєвого самовизначення, до самореалізації.

Запропонована технологія може бути застосована як в освітній практиці середньої школи при створенні та реалізації інноваційних програм розвитку особистості старшого шкільного віку, так і в системі перепідготовки й підвищення кваліфікації педагогів. Основні положення наукового дослідження можуть бути використані в роботі вчителів, шкільних психологів в процесі організації діяльності з орієнтації старших школярів на позицію самоствердження; при підготовці практичних психологів і соціальних педагогів у вищих навчальних закладах; тематичних факультативних курсів, програм, методичних розробок, посібників для викладачів, студентів, наукових працівників.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Наук., видання / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Безкоровайна О.В. Самоствердження як важливий соціально-психологічний феномен становлення особистості раннього юнацького віку / О.В.Безкоровайна // Рідна школа. – 2009. – 4(952). – С.32-35.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.
4. Даль В.И. Толковый словарь великорусского языка. В. 4-х томах / В.И.Даль. – М.: Русск. яз., 1980. – Т.3.– С. 404.
5. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії [заг. ред. В.О. Татенка]. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 24 квітня. – 2002. – С. 2-5.
7. Педагогічні технології: теорія і практика: Навчальний посібник / [ред. проф. М.В.Гриньової]. – Полт. держ. пед. ун-т. ім. В.Г.Короленка. – П. : АСМІ, 2004. – 180 с.
8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: [учеб. пособие] / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
9. Сущенко А.В. Гуманізація педагогічного процесу в основній школі: теорія і практика: монографія / А.В. Сущенко. – Запоріжжя: Х-принт, 2002. – 359 с.
10. Цибра Н.Ф. Самоутверждение личности: социальное-философский анализ / Н.Ф. Цибра. – К.: Одесса, 1989. – 191с.

Анотація

У статті розглядаються основні положення ефективності діяльності вчителя в реалізації технології виховання в старших школярів культури особистісного самоствердження в умовах соціально-ціннісної діяльності.

Аннотация

В статье рассматриваются основные положения эффективности деятельности учителя в реализации технологии воспитания в старших школьников культуры личностного самоутверждения в условиях социально-ценностной деятельности.

Summary

The article reviews the main provisions of the effectiveness of teachers in implementing technology education in high school culture of personal self-affirmation in social value activities.

Ключові слова: культура особистісного самоствердження, особистість старшокласника, соціально-ціннісна діяльність, технологія виховання.

Ключевые слова: культура личностного самоутверждения, личность старшекласника, социально-ценностная деятельность, технология воспитания.

Key words: culture of personal self-identity of the senior pupils, socio-valued activities, technology education.

Подано до редакції 16.03.2012.